नलगाड नगरपालिकाको प्राकृतिक श्रोत साधन् तथा नदीजन्य पदार्थ बिक्रि तथा व्यस्थापन कार्यविधि २०७९

प्रस्तावना :- नलगाड नगरपालिका क्षेत्र भित्रको निर्माण सामग्रीका रुपमा रहको ढुङ्गा, ग्राभेल वालुवा, गिट्टी, मिस्कट, भस्कट र माटो जस्ता नदीजन्य पदार्थ लगायतका प्राकृतिक स्रोतको दिगो व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्न वान्छनीय भएकोले वन,जंगल, नदिनाला, खोला आदिलाइ संरक्षण सम्बर्धन गर्नुका साथै नगरपालिकाको आय श्रोत बृद्धिको लागि नगरपालिकाको क्षेत्र भित्रको ढुंगा, गिट्टी, वालुवा,माटो,काठ दाउरा, जराजुरी आदि प्राकृतिक श्रोत साधन तथा खानी जन्य वस्तु बिक्रि तथा निकासी गर्न कानुन बनाउन वान्छनीय भएकोले स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा ११ उपदफा २ को घ ६ बमोजिम नलगाड नगरपालिकाले यो कार्यविधि बनाएको छ ।

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः (१) यस कार्यविधिको नाम "नलगाड नगरपालिकाको प्राकृतिक श्रोत साधन तथा नदीजन्य पदार्थ बिक्रि तथा व्यस्थापन कार्यविधि २०७९" रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि नलगाड नगरपालिकाको क्षेत्रभरि लागू हुनेछ ।

(३) यो कार्यविधि नलगाड नगरपालिका नगरकार्यपालिका बैठकले स्वीकृत गरेको मितिदेखि लागू हुनेछ ।

२. **परिभाषाः-** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा

(क) "अनुगमन समिति" भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिमको निर्देशक समिति , जिल्ला अनुगमन तथा व्यवस्थापन समिति र स्थानीय अनुगमन समिति समेतलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ख) "उद्योग" भन्नाले कच्चा पदार्थको रुपमा नदीजन्य पदार्थको प्रयोग हुने मेशिनरी औजार जडित उद्योगलाई सम्झनु पर्दछ र सो शब्दले क्रसर उद्योग, फिरफिरे, रिफाइनरी गर्ने उद्योग र यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योग समेतलाई जनाउनेछ ।

(ग) "कार्यविधि" भन्नाले "नलगाड नगरपालिकाको प्राकृतिक श्रोत साधन तथा नदीजन्य पदार्थ बिक्रि तथा व्यस्थापन कार्यविधि २०७९" सम्झनु पर्दछ ।

(घ) "घाटगद्दी" भन्नाले नदीजन्य पदार्थ वा दहत्तर बहत्तर सङ्कलन वा उत्खनन वा प्रशोधन गरी नापजाँच गर्न वा अस्थायी भण्डारणका लागि तोकिएको स्थानलाई सम्झनु पर्दछ ।

(ङ) "नदीजन्य पदार्थ" भन्नाले नदी, खोला, खोल्सी, खहरे, नहर , कूलो, बाढी पहिरो, नहर, कूलोले बगाई ल्याई नदी, खोल्सी र खहरेको किनार तथा आसपासका वन क्षेत्र वा सार्वजनिक जग्गा वा नदी उकास क्षेत्र वा निजी जग्गामा थिग्रिएकोर थुप्रिएको ढुङ्गा, ग्राभेल, बालुवा, गिट्टी मिस्कट, भस्कट, गेग्रान, माटो तथा बहुमूल्य पत्थर, शीला, चुनढुङ्गा, स्लेट ढुङ्गा, दहत्तर बहत्तर (काठ दाउरा) र नदीको बहावबाट बगी आउने सबैखाले वस्तु र पदार्थलाई सम्झनु पर्दछ ।

(च) "प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण" (IEE) भन्नाले वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ बमोजिमको प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण भन्ने सम्झनुपर्दछ ।

(छ) "राजश्व" भन्नाले राष्ट्रिय वनक्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ र दहत्तर बहत्तर काठ दाउरा आदिबाट प्राप्त हुने सरकारी रकम सम्झनु पर्दछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(ञ) "वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन" भन्नाले वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ बमोजिमको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भन्ने सम्झनु पर्दछ ।

(झ) "व्यवसायी" भन्नाले यस कार्यविधि बमोजिम नदीजन्य पदार्थ उत्खनन, सङ्कलन, घाटगद्धी तथा बिक्री गर्न इजाजत प्राप्त गरेको व्यवसायी सम्झनु पर्दछ ।

(ञ) "शुल्क" भन्नाले वनक्षेत्र बाहिर उत्खनन् सङ्कलन भएका नदीजन्य पदार्थ बिक्रीबाट प्राप्त रकमलाई जनाउने छ । यो शब्दले निजी जग्गाबाट व्यवसायिक प्रयोजनका लागि सङ्कलन तथा बिक्री भएको नदीजन्य पदार्थ वापत प्राप्त हुने सेवा शुल्क समेत सम्झनु पर्दछ ।

(ड) "स्थानीय तह" भन्नाले संविधानको धारा ३०६ को उपधारा (१) को (ढ) बमोजिमको स्थानीय तह सम्झनु पर्दछ ।

(ढ) "परिमाण" भन्नाले घाटगद्धीमा रहेका नदिजन्य पदार्थको परिमाण सम्झनु पर्दछ ।

परिच्छेद २

"नलगाड नगरपालिकाको प्राकृतिक स्रोत साधन तथा नदीजन्य पदार्थ बिक्रि तथा व्यवस्थापन कार्यविधि २०७९"

३. अनुमति लिनु पर्ने (१) नदीजन्य पदार्थमा आधारित क्रसर उद्योग वा यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाले अनुसूची (१) बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित स्थानीय तहमा अनुमतिका लागि दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दरखास्त दिने व्यक्ति वा संस्थालाई सम्बन्धित स्थानीयतहले अनुसूची (२) बमोजिमको ढाँचामा अनुमति पत्र दिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम अनुमतिका लागि दरखास्त दिँदा प्रचलित नेपाल कानूनमा तोकिएका शर्त बन्देजका अतिरिक्त अनुसूची ४ बमोजिमको मापदण्ड र देहायका शर्तहरु पुरा गरेकोहुनु पर्नेछ ।

(क) उद्योग स्थापना गर्दा प्रचलित वातावरण कानून बमोजिम उद्योगको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन वा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन स्वीकृत भएकोप्रमाण संलग्न हुनु पर्नेछ ।

(ख) उद्योगले प्राप्त गर्ने कच्चा पदार्थको स्रोत खुलाई त्यस्ता कच्चा पदार्थ उपलब्ध गराउने स्रोतवालासँग लिएको स्वीकृति, सम्झौता सहितका प्रमाण संलग्न राख्नु पर्नेछ ।

(ग) उद्योग स्थापना गर्ने स्थलको भौगोलिक अवस्थिति GPS Point समेत निर्दिष्ट गरेकोहनु पर्नेछ । (घ) उद्योगको क्षमता अनुसार पहाडी क्षेत्रमा न्यूनतम् दश रोपनी र तराई तथा भित्री मधेशमा कम्तीमा एक बिगाहा जग्गा उद्योगको स्वामित्व वा लिज वा भाडामा रहकोहुनु पर्नेछ ।

(४)साबिकमा दर्ता भई सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरुले स्थानीय निकायको पुनर्संरचना भै कायम भएका स्थानीय तहमा कार्यविधि स्वीकृत भएको मितिले ६ महिना भित्र सूचिकृत भई सञ्चालनको अनुमती लिनु पर्नेछ ।

(५) यस कार्यविधि बमोजिम नदीजन्य पदार्थ उत्खनन्, सङ्कलन र भण्डारण गर्दा स्थानीय तहले स्थानीय भू-उपयोग नीति / निर्णय गरे बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

परिच्छेद ३

उत्खनन्, सङ्कलन र घाटगद्दी सम्बन्धी व्यवस्था

४. कार्ययोजना बनाउने (१) प्रत्येक स्थानीय तहले देहायका कुराहरु समावेश गरी नदीजन्य पदार्थ उत्खनन, सङ्कलन घाटगद्दी र बिक्री वितरण सम्बन्धी कार्ययोजना बनाउनु पर्नेछ ।

(क) उत्खनन र सङ्कलन गर्न हुने र नहुनेक्षेत्र ।

(ख) नदीजन्य पदार्थ उपलब्ध हुने नदी, खोला, खोल्सी, खहरे तथा नदी उकासक्षेत्रको विवरण र उपलब्ध हुन सक्नेअनुमानित वार्षिक परिमाण ।

(ग) पूर्वाधार निर्माणको लागि चाहिने परिमाण र स्रोतको उपलब्धता ।

(घ) भण्डारण वा घाटगद्दी स्थल ।

(ङ) बिक्री वितरणको प्रक्रिया । (च) सङ्कलनको विधी र प्रयोग हुने मेशिनरी औजार ।

(छ) प्राप्त हुने अनुमानित आम्दानी ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम तयार भएको कार्ययोजना दफा १७ (१) बमोजिमको जिल्ला अनुगमन तथा व्यवस्थापन समितिबाट फिल्ड निरीक्षण गराई लिखित प्रतिवेदन लिई सम्बन्धित स्थानीय तहको कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भएको हुनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको कार्ययोजना स्थानीय तहले प्रत्येक आर्थिक वर्षको जेठ मसान्तसम्म जिल्ला समन्वय समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ र जिल्ला समन्वय समितिले पन्ध्र दिन भित्र राय सहित मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) मा जनु सुकैकुरा लेखिएको भएतापनि पहिलो वर्षको लागि असोज मसान्त सम्ममा कार्य योजना तयार गरी समन्वय समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ र जिल्ला समन्वय समितिले पन्ध्र दिन भित्र राय सहित मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

५. वातावरणीय अध्ययन: (१) नदीजन्य पदार्थको उत्खनन, सङ्कलन र बिक्री गर्ने स्थानीय तहले त्यसरी उत्खनन् सङ्कलन गर्नु अघि प्रचलित कानून बमोजिम प्रारम्भिक IEE or EIA वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराउनु पर्नेछ ।

(२) नदीजन्य पदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना र सञ्चालन गर्नु पूर्व EIA प्रचलित कानून बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराउनु पर्नेछ ।

(३) सम्बन्धित स्थानीय तह र नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् सङ्कलन्, प्रशोधन र बिक्री वितरण गर्ने उद्योगले नदीजन्य पदार्थको उत्खनन र सङ्कलन गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा औंल्याइएका सुझाव र सुधारात्मक उपायको कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

(४) यो कार्यविधि लागू हुनु अघि सञ्चालन भएका उद्योगले यो कार्यविधि प्रारम्भ भएको मितिले ६ महिनाभित्र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गराई स्वीकृति लिनु

पर्नेछ । उल्लेखित अवधिभित्र स्वीकृति नलिएमा नलगाड नगरपालिकाले जिल्ला समन्वय समितिको सिफ़ारिसमा उद्योग सञ्चालनमा रोक लगाउनेछ ।

६. नदीजन्य पदार्थको उत्खनन र सङ्कलन

(१)राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्ष क्षेत्रभित्रबाट नदीजन्य पदार्थको उत्खनन् र सङ्कलन गर्न पाइने छैन ।

(२) राष्ट्रिय निकुञ्ज वा आरक्ष क्षेत्रको मध्यवर्ती क्षेत्र र संरक्षण क्षेत्रबाट नदीजन्य पदार्थ हटाउन आवश्यक भएमा राष्ट्रिय निकुञ्ज वा आरक्ष क्षेत्रको मध्यवर्ती क्षेत्र र संरक्षणक्षेत्र कार्यालयले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत गराई जिल्ला अनुगमन तथा व्यवस्थापन समितिको शिफारिस साथ सङ्कलन र सदुपयोगको लागि स्थानिय तहमा अनुरोध गरेमा सम्बन्धित स्थानीय तहले यसै कार्यविधि बमोजिम उत्खनन, संकलन र बिक्री गर्न सक्नेछ ।

(३) राष्ट्रिय वनको हकमा स्वीकृत वन कार्ययोजनामा उल्लेख भएको भए सोही बमोजिम र नभएको अवस्थामा जिल्ला अनुगमन तथा व्यवस्थापन समितिले स्थलगत निरीक्षण गरी आवश्यकता र औचित्य खुलाई सिफारिस गरेमा यस कार्यविधि बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई सङ्कलन गर्ने क्षेत्र, परिमाण, समय र प्रक्रिया तोकी प्रारम्भिक वातावरणीय परिक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन स्वीकृत गराई उत्खनन, सङ्कलन र बिक्री गर्न सकिनेछ । यसरी सङ्कलन गरिने स्रोतको विवरण सम्बन्धित वन कार्यालयको कार्ययोजनामा समावेश गरी वन पैदावार सरह अभिलेख अद्यावधिक गर्ने काम सम्बन्धित वन कार्यालयको हुनेछ ।

७. सूचना प्रकाशन गर्ने: (१) स्थानीय कार्यपालिकाबाट स्वीकृत कार्ययोजना र जिल्ला अनुगमन तथा व्यवस्थापन समितिले सिफारिस गरेको खोला नदी खहरे खोल्सी र नदीउकास क्षेत्रबाट वार्षिक उपलब्ध हुने नदीजन्य पदार्थको प्रकृति र परिमाण निश्चित गरी स्थानीय तहबाट तोकिएको दरको आधारमा अनुमानित आय तयार गरी स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।

(२) सो परिमाणको नदीजन्य पदार्थ उत्खनन् तथा सङ्कलनको लागि पन्ध्र दिनको म्याद दिई दरभाउपत्र वा बोलपत्र सम्बन्धी सूचना राष्ट्रिय, प्रदेश वा स्थानीयस्तरको दैनिक पत्रिकामा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । यस्तो सूचना सम्बन्धित स्थानीय तहको सूचना पाटीमा टाँस गरी वेभसाइटमा राख्नुका साथै बढी जनसम्पर्क हने कार्यालयमा समेत पठाउनु पर्नेछ । अलग अलग स्थानमा घाटगद्दी गर्नु पर्ने अवस्थामा अलग अलग प्याकेज बनाई दरभाउपत्र/बोलपत्र माग गर्नु पर्नेछ ।

(३) यसरी सूचना प्रकाशन गर्दा दरभाउपत्र/बोलपत्र खरिद र दाखिला गर्न पाउने निकाय वा स्थान, खरिद र दाखिला गर्न पाउने अन्तिम मिति, पेश गर्नु पर्ने कागजात र धरौटी सम्बन्धमा उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।

(४) दरभाउपत्र/बोलपत्र पेश गर्दा आफूले कबोल गरेको दररेट रकमले प्रस्तावित परिमाणलाई गुणन गर्दा हुन आउने कूल कबोल रकमको पाँच प्रतिशत धरौटी बुझाएको ५% धरौटिको प्रमाण संलग्न गर्नु पर्नेछ ।

(५) अन्तिम मितिसम्म दाखिला भएका दरभाउपत्र/बोलपत्रहरु सकेसम्म सोही दिन कार्यालयका प्रतिनिधि र दरभाउपत्रदाता/बोलपत्रदाता प्रतिनिधिको रोहवरमा खोली भएको व्यहोरा खुलाई मुचुल्का

,उठाई सो मुचुल्कामा प्रतिनिधिहरु समेतको दस्तखत गराई राख्नु पर्नेछ । दरभाउपत्रदाता/बोलपत्रदाताको अनुपस्थितिले तोकिएका उल्लिखित कार्य गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(६) पहिलो पटक प्रकाशित सूचना बमोजिम कुनै पनि दरभाउपत्र/बोलपत्र नपरेमा पूर्व प्रकाशित सूचना अनुसार कम्तिमा आधा अवधिको म्याद दिई पुनः सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । दोस्रो पटकको सूचनामा पनि दरभाउपत्र/बोलपत्र दाखिला नभएमा स्वीकृत दररेटमा नघट्ने गरी सङ्कलन, घाटगद्धी र बिक्रीको कार्य अमानतबाट गराउन सकिने छ । तर अघिल्लो वर्ष ठेक्का भएको भए अघिल्लो वर्षको दररेटमा नघट्ने गरी कुनै व्यवसायीसँग सम्झौता गरी कार्यादेश दिन सकिने छ ।

(७) एकमात्र दरभाउपत्र/बोलपत्र परेको अवस्थामा त्यस्तो दरभाउपत्र/बोलपत्र नखोली खाममा प्रतिनिधिहरुको दस्तखत गराई कायम राखी पुनः सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ । यसरी कायम राखिएको दरभाउपत्र/बोलपत्र पुनः प्रकाशित सूचनाको प्रावधान अनुसार दाखिला गर्न पाउने अन्तिम मितिको चौबीस घण्टा अगाडिसम्म फिर्ता माग्न आएमा बन्द अवस्थामै फिर्ता दिनु पर्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम पुन प्रकाशित सूचना अनुसार म्यादभित्र फिर्ता नलगेमा पछि दाखिला भएका दरभाउपत्र/बोलपत्रमा समावेश गरी खोली मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

(९) पुन प्रकाशित सूचना अनुसार कुनै दरभाउपत्र/बोलपत्र नपरेमा पहिले कायम राखिएको दरभाउपत्र/बोलपत्र खोली मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

(१०) पहिले कायम रहके ो दरभाउपत्र/बोलपत्र फिर्ता भई पुनः एकमात्र दरभाउपत्र/बोलपत्र परेमा सो दरभाउपत्र/बोलपत्र खोली मूल्यांकन गर्नु पर्नेछ ।

८. **मूल्याङ्कन समिति:** (१) म्याद भित्र दाखिला भई खोलिएका दरभाउपत्र/बोलपत्र मूल्याङ्कन गरी प्रतिवेदन पेश गर्न स्थानीय तहले सम्वन्धित विशेषज्ञको संयोजकत्वमा तीन सदस्यीय दरभाउपत्र/बोलपत्र मूल्याङ्कन समिति गठन गर्नु पर्नेछ । (२) उपदफा (१) बमोजिम गठित समितिले मूल्याङ्कन गर्दा प्राप्त दरभाउपत्र/ बोलपत्र मध्ये कानून बमोजिम रित पुगेका , सूचना अनुसारका सबै कागजात तथा प्रमाणहरू पूरा भएका , सबै भन्दा बढी अङ्क कबोल गर्ने दरभाउपत्र/बोलपत्र स्वीकृतिका लागि सात दिन भित्र स्थानीय तहमा प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ र स्थानीय तहले प्रतिवेदन प्राप्त भएको मितिले सात दिन भित्र निर्णय गर्नु पर्नेछ ।

९. **सम्झौता, कार्यादेश र वनक्षेत्र प्रवेश इजाजत :** (१) दरभाउपत्र/बोलपत्र स्वीकृत भए पश्चात कबोल रकम र सो मा लाग्ने कर दाखिला गरी कार्य सम्झौताको लागि सम्पर्क राख्न स्वीकृत दरभाउपत्रदाता/ बोलपत्रदातालाई सात दिनको म्याद दिई सूचना गर्नु पर्नेछ । तोकिएको म्याद भित्र रकम दाखिला नगरेमा निजका नामको धरौटी जफत गरी क्रमश दोस्रो व्यवसायीलाई सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।

१० अनुगमन सम्वन्धि व्यवस्था : (१) नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थको उत्खनन संकलन र बिक्री सम्वन्धि प्रक्रियाको अनुगमन गर्न देहाय बमोजिमको नदीजन्य पदार्थ अनुगमन समिति रहनेछ ।

१. जिल्ला समन्वय समितिको प्रमुख - संयोजक

२. सम्वन्धित स्थानीय तहको प्रमुख - सदस्य

३. प्रमुख जिल्ला अधिकारी - सदस्य

४. जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख - सदस्य

५. जिल्ला स्थित सशस्त्र प्रहरी बल प्रमुख - सदस्य

६. सम्बन्धित स्थानीय तहको ईन्जिनीयर - सदस्य

७. डिभिजन वन कार्यालयको प्रमुख - सदस्य

८. आन्तरिरक राजश्व कार्यालय वा सम्बन्धित स्थानीय तहको राजश्व उपशाखा प्रमुख - सदस्य

९. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत - सदस्य-सचिव

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत